

“Türkiye IV. Organik Tarım Sempozyumu, 28 Haziran - 1 Temmuz 2010, Erzurum, (Sunulu Bildiri)”

Erzurum İlinin Organik Sebzeçilik Bakımından Önemi ve Potansiyeli

Atilla DURSUN* Melek EKİNCİ

Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü 25240, Erzurum

*atilladursun@atauni.edu.tr

Özet: İklim koşullarının olumsuz etkileri ve kışların uzun olmasından dolayı, bölgemizde özellikle Erzurum ilinde sebze yetiştiriciliği yeterince gelişmemiştir. Bu durum, bölgede ve ilimizde, sıcak iklim sebze türlerinin yetiştiriciliğini sınırlandırmaktadır. Yöre çiftçisi yoğunlukla et ve süt sığırcılığı yapmakta, bitkisel üretim olarak da daha çok tarla bitkileri ürünlerini yetiştirmektedir. Sebze yetiştiriciliği yörede lahana, patates gibi sebze türleri ile sınırlı kalmakta, yalnızca mikroklima alanlarda (Tortum, Uzundere, İspir, Oltu, Olur gibi) azda olsa sıcak iklim sebze türleri yetiştirilebilmektedir. İlimizde sebze yetiştiriciliğinde hemen hemen hiç kimyasal girdi kullanılmamaktadır. Bu durum, yörede organik yetiştiriciliğin kolaylıkla yapılabileceğini göstermektedir. Bölgede ve ilimizde serin iklim sebze türlerinin potansiyelinin artırılması ve organik yetiştiriciliğin teşvik edilmesi ile üretimde yöre çiftçisine alternatif önemli bir gelir kaynağı sağlanılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, organik tarım, sebze

The Importance and Potential of Erzurum City for Organic Vegetable

Abstract: Because of the negative effects of climatic conditions and long winter period, vegetable growing is not enough development in our region, especially in Erzurum. This situation limits warm season vegetable growing in the region and Erzurum. Local farmers have made especially meat and dairy stockbreeding and grown field crops. Locally grown vegetables have limited such as cabbage and potatoes. Warm season vegetables can be grown only in microclimate areas (Tortum, Uzundere, İspir, Oltu, Olur etc.). Chemical inputs are rarely using at the vegetable production in our city. This situation shows that the principles of organic production can be easily applied in the region. Alternative income will be provided to local farmers with increasing the potential of cool season vegetables and encourage organic farming in our region and our city.

Keyword: Erzurum, organic agriculture, vegetable

1. GİRİŞ

Artan nüfusun gıda ihtiyacını karşılamak üzere tarımsal üretimde verim artışını sağlamak için çeşitli girdiler kullanılmaktadır. Bunlar içerisinde kimyasal gübre, ilaç kullanımı ve aşırı mekanizasyon yer almaktadır. Daha fazla ürün almak için yapılan bu uygulamaların hem doğa hem de insanlara zararlı olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Aşırı miktarda kullanılan kimyasalların toprağın fiziksel yapısının bozulmasına, başka yerlere taşınarak çevre kirliliğine, toprak erozyonuna, biyoçeşitliliğinin azalmasına, hayvan sağlığının bozulmasına ve birçok sağlık sorununun ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmiştir (Aksoy ve Altındışli, 1998; Kırımhan, 2005). Organik ürün fikrinin gelişmesiyle çevreye ve insana zarar vermeyen tarımsal ürün üretiminde kimyasal madde kullanımı en aza indirilmiş ve tarımsal uygulamaların çevreye etkisi kontrol altına alınmıştır. Özellikle doğal yapısı çok fazla bozulmayan bölgelerde yapılan veya yapılacak olan organik üretim önem arz etmektedir. Nüfusunun büyük bir kısmının tarımla geçindiği Kuzeydoğu tarım bölgesinde organik tarım ile ilgili çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Oysa bu bölgemizde yetiştirilen ürün sayısı fazla olup, kullanılan kimyasal gübre ve ilaç miktarı diğer bölgelere kıyasla çok daha az seviyededir (Kantar

* (Sorumlu Yazar) Atilla DURSUN, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü 25240, Erzurum (atilladursun@atauni.edu.tr)

vd.,1999, Ekinci vd., 2006). Kuzeydoğu tarım bölgesi içerisinde yer alan Erzurum ili organik tarım potansiyeli fazla olan illerden biridir. Nitekim yöre çiftçisi tarımsal üretimde çok fazla kimyasal girdi kullanmamaktadır. Yörede yoğunlukla yapılan hayvancılık yanında tarla bitkileri ürünlerinin yetiştiriciliği sebze ve meyve yetiştiriciliğine göre daha fazladır. Özellikle I. ve II. sınıf arazilerinin sulu tarıma ayrılması ile yapılacak olan sebze üretimi bu ilde önemli bir gelir kaynağı sağlayacaktır. Bu üretimlerin ise gerekli kontrol ve düzenlemeler ve yöre çiftçisine verilecek eğitimler ile organik tarıma ayrılması çok daha fazla önem arz edecektir. Bu derlemede Erzurum ilinin organik sebze üretimi bakımından potansiyeli incelenecektir.

2. ERZURUM İLİNİN ÖZELLİKLERİ

2.1. Genel Özellikleri

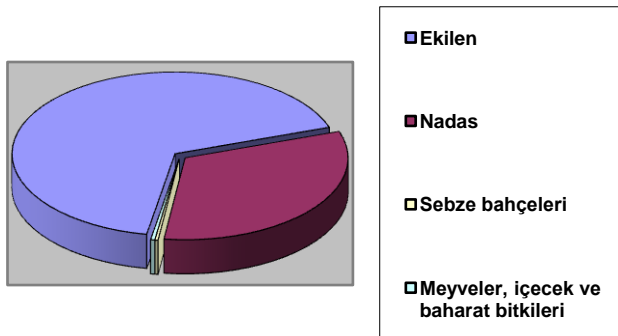
Erzurum ili, Doğu Anadolu bölgesinde 39-55 kuzey enlemi ve 41-61 doğu boylamı üzerinde yer almaktadır (Anonim, 2010a). Yükseltinin fazla olduğu Erzurum, aynı zamanda Türkiye'nin en soğuk illerinden biridir. İki coğrafi bölgede toprakları bulunan il arazi büyüklüğü bakımından Türkiye'nin 4. büyük ilidir. İlin kuzeyi Doğu Karadeniz sınırları içerisinde kalırken, geri kalan büyük bir kısım Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde (Anonim, 2010b). Karsal iklimin hüküm sürdüğü Erzurum'da kışları uzun, sert ve karlı, yazları ise kısa, sıcak ve kurak olmaktadır (Anonim, 2010a, 2010b, 2010c). İl ekonomisi tarıma dayalıdır. Nüfusun %80'i tarım, hayvancılık ve ormancılık ile uğraşmaktadır. Hayvancılığın ön planda olduğu Erzurum'da iklimden dolayı buğday, arpa, pancar gibi tarla bitkileri ürünlerinin yetiştiriciliği daha fazla yapılmaktadır. Bahçe bitkileri ürünleri (sebze ve meyve) yetiştiriciliği sınırlı miktarda olup, daha çok kuzey ilçelerde yapılmaktadır.

2.2. Erzurum İlinin Sebze Üretim Durumu

İl tarım potansiyeli olarak sebzeçilik çok fazla yer tutmamaktadır. Yaklaşık olarak 4 milyon dekar toplam alanın sadece 12625 dekarında sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. 16876 dekarında meyve yetiştiriciliği yapılan ilin toplam alanının geri kalan kısmını tahıllar ve diğer bitkisel ürünler oluşturmaktadır (Çizelge 1). Erzurum'da belirtilen alanda yaklaşık olarak 20 bin ton sebze üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu sebze üretimini ise büyük çoğunluğunu meyvesi için yetiştirilen sebzeler (13685 ton) oluşturmaktadır. Son verilere göre ilde yaklaşık olarak 4 bin ton domates ve 4 bin ton hıyar üretimi gerçekleştirilmiştir. Üretilen bu ürünler ise iç pazarda tüketilmektedir. İl sebze üretiminde önemli olan beyaz baş lahanaya ve fasulye üretimi de diğer ürünlerin üretiminden fazla olmaktadır. Nitekim fasulye ve lahanaya için önemli yerel çeşitler bulunmakta ve bunların üretimi önde gelmektedir (Çizelge 2, Çizelge 3).

Çizelge 1. Erzurum ili tarım alanları, Anonim, 2009a)

	Alan (dekar)
Toplam	4 134 595
Ekilen	2 768 957
Nadas	1 336 137
Sebze bahçeleri	12 625
Meyveler, içecek ve baharat bitkileri	16 876

Şekil 1. Erzurum ili tarım alanlarının dağılımı (%)

Çizelge 2. Erzurum ili sebze üretim alanı ve miktarı (Anonim, 2009a)

	Sebze Üretim Alanı (da)	Sebze Üretimi (ton)	Yumru ve Kök Sebzeler (ton)	Meyvesi İçin Yetiştirilen Sebzeler (ton)	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Sebzeler (ton)
Türkiye	8 357 953	27 218 319	3 222 478	20 854 683	1 598 587
Erzurum	12 625	20 636	659	13 685	6 292

Çizelge 3. Erzurum ilinde yetiştirilen sebze miktarı (Anonim, 2009a)

Yumru ve Kök Sebzeler		Meyvesi İçin Yetiştirilen Sebzeler		Diğer Sebzeler	
Sebze Türü	Üretim (ton)	Sebze Türü	Üretim (ton)	Sebze Türü	Üretim (ton)
Soğan (taze)	365	Domates	4354	Lahana (beyaz)	5881
Soğan (kuru)	35	Hıyar	4262	Lahana (kırmızı)	15
Sarımsak (taze)	10	Biber	200	Marul (kıvırcık)	12
Havuç	61	Patlıcan	89	Marul (göbekli)	146
Şalgam	154	Kabak	648	Ispanak	150
Turp	34	Balkabağı	125	Pazı	8
		Bezelye	6	Semizotu	8
		Fasulye (taze)	2880	Maydanoz	71
		Barbunya (taze)	140	Tere	1
		Kavun	400		
		Karpuz	581		
Toplam	659	Toplam	13685	Toplam	6292

Erzurum ilçeleri sebze alanları dikkate alındığında Tortum, Pasinler ve Uzundere ilçeleri önemli potansiyele sahiptirler (Çizelge 4) (Anonim, 2008). Tortum'da fasulye, domates, hıyar, soğan, patlıcan ve biber gibi sebzeler üretilmektedir. Pasinler ilçesinde ise sebze üretiminde başta beyaz baş lahana olmak üzere, fasulye, kabak, hıyar, karpuz ve soğan gibi türler yer almaktadır. Uzundere ilçesinde de fasulye hıyar, domates, ıspanak ve kabak gibi türler en fazla yetiştiriciliği yapılan sebze türleridir. Diğer ilçelerin sebze üretiminin büyük çoğunluğunu ise beyaz baş lahana, fasulye, domates, biber, hıyar ve kabak oluşturmaktadır. (Anonim, 2009b). Üretilen sıcak iklim sebze türlerinin (domates, hıyar ve biber gibi) önemli bir kısmı mikroklima özelliğine sahip ilçelerde özellikle ilin kuzey ilçelerinde bulunmaktadır.

Çizelge 4. Erzurum ilçeleri sebze alanları (Anonim, 2008)

İlçe	Sulanan Sebze Bahçeleri (ha)	Sulanmayan Sebze Bahçeleri (ha)	İlçe	Sulanan Sebze Bahçeleri (ha)	Sulanmayan Sebze Bahçeleri (ha)
Merkez	118,9	1,908	Narman	7,3	-
Aşkale	1,272	-	Oltu	48,6	-
Çat	-	-	Olur	40,2	-
Hıms	74	-	Pasinler	270	-
Horasan	30,2	-	Pazaryolu	12,1	36,3
İlca	9,2	-	Şenkaya	25,88	-
İspir	151,74	-	Tekman	-	-
Karaçoban	14,5	-	Tortum	577,7	-
Karayazı	5,68	-	Uzundere	160,4	20
Köprüköy	-	-	Toplam	1547,672	58,208

2.3. Erzurum İlinin Organik Tarım Durumu

Doğal yapısı olarak çok fazla bozulmayan topraklarında yöre çiftçisinin yetiştirdikleri ürünlerin organik olarak üretimi ve pazarının sağlanması açısından çalışmaları mevcuttur. Son verilere göre Erzurum ili içerisinde yaklaşık olarak 768 çiftçi organik üretim gerçekleştirmiştir. Bunun yanı sıra organik tarım geçiş süreci içerisinde yetiştiricilik yapan 391 çiftçi bulunmaktadır. İlde yaklaşık olarak 5 bin hektar alanda 21 bin ton organik üretim gerçekleşmekte ve Türkiye’de 6. sırada yer almaktadır. Organik tarımın artırılması amacıyla yapılan girişimler doğrultusunda son verilere göre geçiş süreci organik tarım üretimi 2 bin hektar alanda yaklaşık 8 bin ton organik üretim gerçekleştirilmiştir. Geçiş süreci üretim bakımından üretim miktarı ülke sıralamasında diğer illere göre 3. sırada yer almaktadır (Çizelge 5). İl bazında gerçekleştirilen bu organik üretim verilerinin neredeyse tamamına yakını tahıllar ve yem bitkileri oluşturmaktadır. Organik sebze üretimi ile ilgili fasulye (yaklaşık 6 ton) dışında veri bulunmamaktadır. Bu durum gerek sebze üretiminin az olmasından gerekse mevcut üretimin organik bir kuruluş denetiminde gerçekleşmemesi ve kayıtların tutulmamasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 5. Organik tarım miktarı (Anonim, 2009a)

	Organik Tarım Geçiş Süreci			Organik Tarım		
	Çiftçi Sayısı	Ekilen Alan (ha)	Üretim (ton)	Çiftçi Sayısı	Ekilen Alan (ha)	Üretim (ton)
Türkiye	5 723	38 923	136 925	10 553	135 359	432 403
Erzurum	391	2 044	8 440	768	5 667	21 564

3. ERZURUM İLİNİN ORGANİK SEBZECİLİK BAKIMINDAN POTANSİYELİ

Erzurum ilinin toprak, topoğrafik ve iklim yapısından dolayı mevcut arazilerin %12’si işlenmekte ve %67’si çayır ve mera olarak kullanılmaktadır. Yöre çiftçisinin yoğunlukla tahıl ve yem bitkileri yetiştiriciliği üzerinde durduğu Erzurum ilinde araziler uygun bir şekilde kullanılmamaktadır. Nitekim il yüzölçümünün %2,29 ‘u (57556 ha) I.sınıf arazi, %6,2’sinin (156103 ha) II. sınıf arazi ve %7,1’ini (178023 ha) III. sınıf arazi toprakları oluşturmaktadır (Anonim, 2008). Özellikle Pasinler, Merkez, Horasan ve Aşkale gibi ilçeler ilk üç sınıf arazi bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. İlk üç arazi sınıfı toprak işlemeli tarıma uygundur. Fakat il genelinde sulu tarımın uygulanabileceği bu I. ve II. sınıf araziler kuru tarım veya çayır arazisi olarak kullanılmaktadır (Anonim, 2008). Sulu tarımın yapılabileceği I. ve II. sınıf araziler özellikle sebze yetiştiriciliği yönünden değerlendirilmesi ve bunun organik üretim sistemleri çerçevesinde yapılması ile yöre çiftçisi hem alternatif bir üretim sistemini gerçekleştirecek hem de kazancını artırabilecektir.

İl genelinde tarım arazilerinde çok fazla kimyasal girdi kullanılmaması da organik üretimde önemlidir. Yörede hayvancılığın da fazla yapılmasından dolayı yapılan üretimlerde gübre kaynağı olarak çiftlik gübresi kullanılmaktadır. Ticari kimyasal gübreler ise fazla kullanılmamaktadır. Nitekim kullanılan kimyasal gübre miktarı Türkiye ortalamasının altındadır (Çizelge 8).

Çizelge 8. Gübre kullanımı (ton) (Anonim, 2009a)

	%21 Azotlu	%16-18 Fosforlu	%48-52 Potash	Toplam
Türkiye	6 454 490	3 036 612	218 752	9 709 854
Erzurum	24 241	13 186	1 028	38 455

Erzurum’da sebze üretimi çok fazla miktarda olmamakla birlikte bazı yerel çeşitlerin il genelinde yetiştirildiği görülmektedir. Özellikle fasulye ve lahanalar gibi sebzeler için ülke genelinde de tanınan ve tüketilen yerel çeşitler bulunmaktadır. İlde yapılan ve yapılacak olan organik sebze üretiminde bu sebzelerin ön planda tutulması hem çeşitlerin yaygınlaştırılması ve korunması hem de gelirden bir artış sağlaması açısından önemli olacaktır. Başta belirtildiği gibi Erzurum iklimi karasal iklim özelliğindedir. Bu durum yörede daha çok sıcaklık isteği az ve vejetasyon süresi kısa olan ürünlerin yetiştiriciliğini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle ilde serin iklim sebzeler türlerinin yetiştiriciliği

rahatlıkla yapılabilir. Lahana, karnabahar, fasulye gibi yaygın olarak tüketilen sebzelerin yanı sıra ülke genelinde de yeni yeni tanınan ve tüketilen brokoli, Brüksel lahanası, piramit gibi sıcaklık isteği az olan sebze türlerinin yetiştiriciliği de yörede kolaylıkla yapılabilir. Ayrıca sıcak iklim sebze türlerinin de yetiştiriciliği gerek örtü altında gerekse açık alanda özellikle ilin kuzey ilçelerinde (mikroklima özellik gösteren yerler) organik üretim esasları doğrultusunda yapılması teşvik edilmelidir. Başlangıçta bir organik kuruluş tarafından ve devlet desteği ile yapılacak olan düzenlemeler ve planlamalar doğrultusunda yöre çiftçisine gerekli eğitimlerin verilmesi ile birlikte organik sebze üretimi sağlanabilir. Yapılacak böyle bir üretim ile il topraklarının uygun bir şekilde değerlendirilmesi ve dolayısıyla hem çiftçi için hem de il için alternatif bir gelir sağlanması da söz konusu olacaktır.

4.SONUÇ

Özellikle doğal yapısı itibariyle çok fazla kimyasal girdi kullanılmayan yerlerde yapılacak olan organik üretim ile ülkemizin organik tarım ürünleri potansiyeli artırılabilir. Nüfusunun büyük çoğunluğunun geçim kaynağını oluşturan tarımsal üretimde organik üretim esaslarının getirilmesi, yöre çiftçisine gerekli eğitimlerin verilmesiyle Erzurum ili organik tarım gerçekleştiren illerden biri olarak gelir kaynağını da artırmış olacaktır. İl genelinde çok fazla üretimi yapılmayan sebze yetiştiriciliğinin geliştirilmesi ile il toprakları da değerlendirilebilir. Özellikle Erzurum iklimine elverişli serin iklim sebze türlerinin yetiştiriciliğine ağırlık verilerek il sebze potansiyeli artırılabilir. Bu amaçla, yanlış kullanımı nedeniyle bozulabilen ve verim kaybı olabilen il toprak yapısına ilişkin bir planlama yapılarak sulu tarıma elverişli alanlarda sebze yetiştiriciliğini ön planda tutulması teşvik edilmelidir. Özellikle I., II., ve III. sınıf arazi miktarı açısından büyük potansiyele sahip Merkez, Horasan, Aşkale ve Pasınler (Anonim, 2008) gibi ilçelerde bu arazilerin sulu tarımın yapılabileceği sebze yetiştiriciliği yönünden değerlendirilmesi daha uygun olacaktır. Yapılan bu sebze üretiminin ise bir kontrol ve sertifikasyon kuruluşunun denetiminde ve eğitmenliğinde organik tarım ilke ve esasları doğrultusunda yapılması sağlanmalıdır.

5.KAYNAKLAR

- Aksoy, U., Altındışli, A., 1998. Ekolojik (Organik, Biyolojik) Tarım. Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO). Bornova-İzmir.
- Anonim, 2008. Erzurum Çevre Durum Raporu. T.C. Erzurum Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü.
- Anonim, 2009a. Tarımsal Yapı- Üretim, Fiyat, Değer (2007). Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No:3202, Ankara.
- Anonim, 2009b. Erzurum Tarım İl Müdürlüğü.
- Anonim, 2010a. http://www.erkurum.bel.tr/city_guide
- Anonim, 2010b. <http://www.erkurumkulturturizm.gov.tr>
- Anonim, 2010c. <http://www.cografya.gen.tr>
- Ekinci, M., Dursun, A., Kumlay, A.M., 2006. Kuzeydoğu Anadolu Tarım Bölgesinin Organik Sebze Tarımı Bakımından Önemi. Türkiye 3. Organik Tarım Semp., 1-4 Kasım 2006, Yalova, s: 832-837.
- Kantar, F., Koç, A., Eşitken, A., Ilıcalı, N., 1999. Doğu Anadolu Bölgesinde Ekolojik Tarım Potansiyeli. Türkiye I.Ekolojik Tarım Semp. (21-23 Haziran 1999). Atatürk Kültür Merkezi Konak-İzmir, s: 373-380.
- Kırımhan , S., 2005. Organik Tarım Sistemleri ve Çevre. Turhan Kitabevi, Ankara, 350s.